

Голові спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03
у Державному закладі «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СУЩЕНКО Тетяни Іванівни

На дисертаційне дослідження **ВОРОНИ Лариси Іванівни**
«Науково-методологічні засади діяльності обласних закладів
позашкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.»
представлене на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації і її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Позашкільна освіта в системі безперервної освіти в Україні набуває в умовах сьогодення особливої ваги і впливу на формування компетентностей дітей та молоді, здійснює домінуючий вплив у системі національно-патріотичного виховання, розвиває здібності, інтереси, задатки та обдарування учнівської молоді, створює умови для соціального розвитку та творчої самореалізації дітей, сприяє їх соціальній захищеності та професійній орієнтації, профілактиці негативних проявів у молодіжному середовищі. Державна політика щодо позашкільля повинна сприяти забезпеченню доступності та якості позашкільної освіти в регіонах. Недостатність досвіду і знань ефективного менеджменту, відсутність бачення перспектив та можливостей розвитку позашкільної освіти, вузьке сприйняття позашкільля як одного із видів дозвілля, а не як інструменту для всебічного розвитку особистості та набуття життєво важливих компетентностей, способу інвестувати в розвиток людського капіталу, призводять до ліквідації або реорганізації закладів позашкільної освіти місцевою владою. Дослідження управлінського впливу на розвиток позашкільної освіти є логічним та актуальним в умовах сьогодення.

Дослідження Ворони Л. І. без сумніву є вкрай актуальним та важливим, слугує науковим доробком до праць, присвячених проблемам позашкільної освіти.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» «Освітні технології навчально-виховного процесу у сучасних закладах освіти» (реєстраційний № 0110U000751), кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Саморегуляція успішної навчально-виховної діяльності студентської та учнівської молоді» (реєстраційний № 0118U004309).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 11 від 26 червня 2020 р.) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (витяг із рішення №5 від 30 листопада 2020 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, рекомендацій та висновків, сформульованих у дисертації.

Дисертантка на належному науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету і завдання дослідження. Послідовність та логіка розділів дисертації демонструє розуміння авторкою теоретичних положень, методології дослідження, методів вивчення окресленої наукової проблеми. Прослідковується логіка та взаємозв'язок між викладом змісту у розділах дисертації та задекларованою метою і завданнями дослідження. Зокрема, метою дослідження є необхідність визначити науково-методологічні і теоретико-методичні засади, особливості науково-методичного забезпечення діяльності ЗПО Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей в період кінця ХХ – початку ХХІ ст. та встановити можливості використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в сучасних умовах функціонування ПО у всіх регіонах України. Відповідно до поставленої мети дисертантка виділила вісім основних завдань, які були реалізовані на різних етапах наукового пошуку. У роботі розкрито й обґрунтовано основні теоретичні положення та висновки. Дисертаційна робота має чітку структуру.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблематики, її зв'язок із науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження; аргументовано концепцію, методологічні засади, методи дослідження; проаналізовано теоретико-методологічну основу дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку; визначено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Науково-методологічні основи дослідження становлення та розвитку позашкільної освіти в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ століття»** – проаналізовано предметний простір дослідження, охарактеризовано основні поняття, розкрито генезу нормативно-правового забезпечення розвитку позашкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Основним здобутком цього розділу є визначені й схарактеризовані етапи розвитку ПО в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): 1991 рік – 2000 рік – трансформаційний, пострадянський; 2000 рік – 2014 рік – становлення та модернізації ПО в незалежній Україні; 2014 рік до сьогодні – новітній, пов'язаний із процесами децентралізації влади регіонів. Також зазначимо про проведений дисертанткою ґрунтовний аналіз нормативно-правової бази щодо функціонування та діяльності закладів позашкільної освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).

У другому розділі – **«Організаційно-методичні засади розвитку позашкільної освіти на прикладі Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей (кінець ХХ - початок ХХІ століття)»** – виокремлено особливості

розвитку та функціонування позашкільної освіти Полтавської, Сумської та Кіровоградської областей (кінець ХХ початок ХХІ ст.). У розділі проведено аналіз функціонування та стану діяльності закладів позашкільної освіти (на кожному визначеному етапі) як наукових, виховних, освітніх осередків розвитку позашкільної освіти з кінця ХХ – початку ХХІ ст., розкрито зміст, напрями та форми функціонування закладів позашкільної освіти Полтавської, Сумської та Кіровоградської областей України

У третьому розділі – **«Вплив органів державної влади та місцевого самоврядування на розвиток позашкільної освіти в Полтавській, Сумській та Кіровоградській областях»** – узагальнено досвід впливу органів влади на функціонування та діяльність позашкільля в зазначених регіонах. Основним здобутком цього розділу є виокремлення чотирьох науково-методологічних підходів формування сучасної державної політики позашкільної освіти в регіонах України: домінуючий вплив держави в регіоні /державно-домінуючий/; рівноцінний взаємодоповнюючий регіональний вплив держави та органів місцевого самоврядування /публічно-рівноцінний/; домінування впливу в регіоні територіальних громад /муніципально-домінуючий/; домінуючий вплив колективу та адміністрації освітнього закладу всупереч освітньому нігілізму в регіоні держави і місцевого самоврядування /освітньо-інституційний/. Задля цього у науковий обіг педагогічної науки та наук політологія і державне управління введено 4 дефініції науково-методологічних підходів формування сучасної державної політики позашкільної освіти в регіонах (державно-домінуючий, публічно-рівноцінний, муніципально-домінуючий, освітньо-інституційний).

У четвертому розділі – **«Основні напрями модернізації освітньої політики держави щодо позашкільля в процесі становлення національної освітньої системи»** – висвітлено напрями модернізації освітньої політики та напрями імплементації зарубіжного досвіду в сучасних умовах; розкрито сучасні тенденції національно-патріотичного виховання у закладах позашкільної освіти за доби державної незалежності України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).

Основним здобутком цього розділу є розроблена кластерна модель модернізації системи позашкільля відповідно до сучасних вимог системи організаційної діяльності закладів позашкільної освіти в умовах розвитку територіальних громад. Запропонована дисертанткою модель забезпечує доступність навчання в закладах позашкільної освіти для всіх дітей громади, дає можливість розширити аудиторію вихованців, залучає до освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, пропонує індивідуальний вектор навчання за інтересами, створює комфортні умови для всіх учасників освітнього процесу, допомагає в соціалізації та розвиває особистісно-комунікативні особливості, формує якісний кадровий склад через інноваційні форми організації післядипломної педагогічної освіти.

У висновках викладено найбільш значущі наукові результати дисертації, які засвідчують успішне виконання авторкою сформульованих завдань.

Усі наукові положення, викладені в дисертації, мають посилання на джерела, список яких налічує 623 найменувань, що повною мірою розкривають ключові поняття теми, їх змістові характеристики.

Серед переваг дослідження варто назвати чіткість і логічність побудови змісту, його дозованість, повноту й достатню обґрунтованість наукових положень і висновків, культуру викладу тексту з дотриманням наукової етики.

Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувачки, здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних явищ і процесів, критичність і креативність професійного мислення.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- виокремлено етапи інституційної еволюції системи позашкільної освіти в досліджуваному періоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): 1991 – 2000 рр. – трансформаційний, пострадянський; 2000 – 2014 рр. – становлення та модернізація позашкільної освіти в незалежній Україні; 2014 рік до сьогодні – новітній, пов'язаний із процесами децентралізації влади в регіонах;

- виявлено особливості функціонування та стан діяльності закладів позашкільної освіти Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей як наукових, виховних, освітніх осередків розвитку позашкілля в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.);

- виділено й схарактеризовано організаційні підходи до формування сучасної державної політики позашкілля в регіонах України (державно-домінуючий, публічно-рівноцінний, муніципально-домінуючий, освітньо-інституційний);

- розроблено кластерну модель модернізації системи позашкілля у відповідності до сучасних вимог щодо організаційної діяльності закладів позашкільної освіти в умовах розвитку територіальних громад;

- визначено сучасні тенденції та перспективи використання здобутків та кращого досвіду національно-патріотичного виховання позашкільної освіти України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у сучасних умовах.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення щодо сутності понять «позашкільна освіта», «заклади позашкільної освіти», «національно-патріотичне виховання»; визначення науково-методологічних основ функціонування закладів позашкільної освіти на прикладі Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей; наукові підходи до імплементації зарубіжного досвіду в практичну діяльність вітчизняних закладів позашкільної освіти.

До наукового обігу введено маловідомі педагогічному науковому загалу архівні статистичні дані, програмні матеріали діяльності органів місцевого самоврядування, матеріали щодо діяльності закладів позашкільної освіти Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей, які забезпечують усебічне дослідження теорії та практики розвитку позашкільної освіти України другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Результати представленої до захисту дисертаційної роботи отримали належну апробацію та відображені у 49 наукових працях, у тому числі: 1

одноосібна монографія; дві колективні монографії; 2 одноосібні методичні посібники; 21 стаття у провідних фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 3 статті у журналах, що індексуються у наукометричних базах Scopus та WOS; 6 публікаціях у зарубіжних періодичних виданнях; 14 тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Текст дисертації ідентичний змісту реферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Аналіз запропонованої до захисту дисертації, реферату, публікацій Ворони Л. І. засвідчив, що поставлені у дослідженні завдання виконано на належному рівні.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Ворони Л. І., у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, дає підстави стверджувати, що в них немає порушення академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація), оскільки перевірена за допомогою автоматизованої системи, яка підтвердила відсутність академічного плагіату. В разі використання ідей, тверджень, відомостей із зовнішніх джерел інформації, в роботі завжди є на них посилання, що відповідає нормам законодавства про авторське право й суміжні права.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи результати дисертаційної роботи Ворони Л. І., відзначимо дискусійні питання та окремі побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації:

1. На нашу думку, у підрозділі 1.2. дисертаційної роботи при розгляді дефініцій дослідження потрібно більшої уваги надати історичним аспектам, зокрема, еволюції розвитку таких основних понять, як: позашкільна педагогіка, позашкільна освіта, позашкільний педагогічний процес тощо.

2. Заслугує позитивної оцінки запропонована дисертанткою кластерна модель модернізації системи позашкільля в умовах розвитку об'єднаних територіальних громад. І саме тому слід було б науково обґрунтувати важливість запропонованих суттєвих зміни і особливості професійної діяльності позашкільних педагогів, які необхідні для успішного функціонування моделі. Це вкрай важливо і необхідно тепер, коли в Україні відкриваються перші в світі кафедри професійної підготовки педагогів позашкільля.

3. Дослідження досягло б особливого практичного значення, якби дисертантка у підрозділі 4.3. «Імплементация зарубіжного досвіду в практику роботи вітчизняних закладів позашкільля в Україні» конкретизувала порівняльний аналіз позашкільної освіти зарубіжних країн та України.

4. У роботі наведено значну кількість статистичних даних щодо діяльності закладів позашкільної освіти зазначених областей, варто було б надати їх особливості у військовий період.

5. Переконані, що утопічним є сьогодні очікування модернізації позашкільля будь-якого регіону України без розв'язання сучасної актуальної

проблеми – *габілітації*, наукового обґрунтування професійного права педагога працювати у сучасному позашкільному закладі. Дисертантка впритул підходить до цієї проблеми, на жаль, цим і обмежується.

6. Висновки до окремих розділів дисертації дещо перевантажені деталями.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ворони Лариси Іванівни. Дослідження є самостійним, цілісним, завершеним. Робота виконана на належному науковому рівні, містить нові наукові результати, висновки, пропозиції та носить міждисциплінарний характер.

Загальний висновок. Дисертаційна робота є завершеною, цілісною самостійно виконаною фундаментальною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, обґрунтовані висновки. Дисертаційна робота Ворони Лариси Іванівни «**Науково-методологічні засади діяльності обласних закладів позашкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.**» є самостійною завершеною науковою працею, яка за змістом, рівнем новизни й практичним значенням одержаних результатів відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій згідно пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» №1197 від 17.11.2021 р., а її авторка – Ворона Лариса Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри освіти та
управління навчальним закладом
Класичного приватного університету
(м. Запоріжжя)

Тетяна СУЩЕНКО

Ректор

Класичного приватного університету

Віктор ОГАРЕНКО

